

การพัฒนาหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ด้วยเทคนิคการเล่าเรื่องด้วยภาพ เพื่อเผยแพร่วิถีชีวิตของเกษตรกรที่ปรากฏในเพลงพื้นบ้านไทย

Development of an Electronic Book Using Visual Storytelling Techniques to Disseminate the Life of Farmers in Traditional Thai Songs

Received : January 29, 2023

Revised : May 8, 2023

Accepted : May 10, 2023

กุลชัย กุลตวนิช¹
Kulachai Kultawanich

รัตมา รัตนวงศา²
Rattama Rattanawongsa

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อพัฒนาหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ด้วยการเล่าเรื่องด้วยภาพ เพื่อเผยแพร่วิถีชีวิตของเกษตรกรที่ปรากฏในเพลงพื้นบ้านไทย และ 2) เพื่อศึกษาความพึงพอใจที่มีต่อหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ด้วยการเล่าเรื่องด้วยภาพเพื่อเผยแพร่วิถีชีวิตของเกษตรกรที่ปรากฏในเพลงพื้นบ้านไทย กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการสอบถามความคิดเห็น เพื่อนำข้อมูลมาจัดทำหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ โดยแบ่งออกเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา จำนวน 3 คน และผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบสื่อ จำนวน 3 คน ซึ่งได้มาจากการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) และ 2) ประชาชนทั่วไปที่เข้าร่วมชมนิทรรศการวิชาการ “เกษตรเจ้าคุณทหารแฟร์ ประจำปี 2563” ซึ่งได้มาโดยการสุ่มแบบบังเอิญ (Accidental sampling) จำนวน 50 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 1) หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ที่ใช้เทคนิคการเล่าเรื่องด้วยภาพเพื่อเผยแพร่วิถีชีวิตของเกษตรกรที่ปรากฏในเพลงพื้นบ้านไทย 2) แบบประเมินคุณภาพ (ด้านเนื้อหาและคุณภาพสื่อ และ 3) แบบประเมินความ

*Corresponding author, e-mail: kulachai.ku@kmitl.ac.th

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจำภาควิชานวัตกรรมสื่อสารและพัฒนากาเกษตร คณะเทคโนโลยีการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง Assistant Professor Dr. in Innovative Communication and Agricultural Development Department, School of Agricultural Technology, King Mongkut's Institute of Technology Ladkrabang. e-mail: kulachai.ku@kmitl.ac.th

² อาจารย์ ดร. ประจำภาควิชานวัตกรรมสื่อสารและพัฒนากาเกษตร คณะเทคโนโลยีการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง Dr. in Innovative Communication and Agricultural Development Department, School of Agricultural Technology, King Mongkut's Institute of Technology Ladkrabang. e-mail: kulachai.ku@kmitl.ac.th

พึงพอใจ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย (M) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) ผลการวิจัยพบว่า 1) หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ฯ มีคุณภาพอยู่ในระดับดี (M= 4.30, SD = 0.53) 2) ความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่าง 50 คน อยู่ในระดับมาก (M=4.26, SD = 0.55)

คำสำคัญ หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ เทคนิคการเล่าเรื่องด้วยภาพ เพลงพื้นบ้านไทย

Abstract

The objectives of this research were to 1) develop an electronic book using visual storytelling techniques to disseminate the life of farmers in traditional Thai songs. 2) study the satisfaction towards an electronic book using visual storytelling techniques to disseminate the life of farmers in traditional Thai songs. The sample of this study were included 1) 3 content experts and 3 media design experts, selected through purposive sampling. 2) 50 people who visited KMITL Kaset Chaokuntaharn Fair 2020, selected through accidental sampling. The research instruments composed of 1) the electronic book with visual storytelling technique to disseminate the life of farmer in traditional thai songs 2) the item objective congruence index the quality of contents and media and 3) the satisfaction form survey. Data were analyzed by using the mean and standard deviation. The findings revealed that: 1. the quality of the electronic book using visual storytelling techniques to disseminate the life of farmer in traditional thai songs was at the level of “good” (M= 4.30, SD = 0.53), 2. the satisfaction of the 50 participants was at the “satisfied” level (M= 4.26, SD = 0.55)

Keywords: Electronic Book, Visual Storytelling Technique, Traditional Thai Songs

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเพาะปลูก คือ หัวใจของสังคมไทยที่มีรากฐานมาจากสังคมเกษตรกรรม ผลผลิตส่วนใหญ่ของประชากรในประเทศก็ล้วนมาจากการทำเกษตรกรรม การทำเกษตรกรรมจึงเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างสรรค์วัฒนธรรมในด้านต่าง ๆ ทั้งวัฒนธรรมการเมือง การปกครอง วัฒนธรรมการกินอยู่ วัฒนธรรมทางความคิด ความเชื่อ วัฒนธรรมทางภาษา และตลอดจนการแสดงออก ชีวิตของคนไทยจึงผูกพันอยู่กับเรื่องเกษตรกรรม ไม่ว่าจะเป็นสำนวน สุภาษิต ความเชื่อ และพิธีกรรมต่าง ๆ ก็ได้รับอิทธิพลมาจากการทำเกษตรกรรมทั้งสิ้น หนึ่งในศิลปวัฒนธรรมที่เกิดจากการทำเกษตรกรรม คือ เพลงพื้นบ้านที่เข้ร้องเล่น

เพื่อผ่อนคลายความเหนื่อยล้าจากการทำงาน เพลงพื้นบ้านเป็นเพลงที่ชาวบ้านใช้ร้องและจำต่อกันมาแบบปากต่อปาก ไม่ได้มีการจดบันทึกเอาไว้ เนื้อร้องเรียบง่าย เน้นเสียงสัมผัสและจังหวะการร้องมักไม่ทราบผู้คิดท่วงทำนองของแต่ละเพลง มีการร้องทั้งเดี่ยวและกลุ่ม เพลงพื้นบ้านเป็นเพลงของแต่ละท้องถิ่น ซึ่งจะได้รับความนิยมโดยคนในท้องถิ่นนั้น ๆ ลักษณะเด่นคือจะมีทำนองง่าย ๆ ถ้อยคำที่ใช้เป็นคำไทยแท้ ฟังแล้วกินใจ เข้าใจได้ทันที (กาญจนา อินทรสุวานนท์, 2536 ; สุกัญญา ภัทรราชย์, 2536 ; อเนก นาวิกมูล 2550 ; เลอพงศ์ กัณหา, 2554) แต่เนื่องด้วยความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีทำให้สภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไป จากชุมชนเกษตรกรรมไปสู่สังคมเมืองจึงทำให้สายสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับคนรุ่นใหม่ั้นเหมือนจะยิ่งห่างกันออกไปมากขึ้น จึงมีความพยายามในการอนุรักษ์วัฒนธรรมทั้งหลายเหล่านี้ โดยการแปลงให้อยู่ในรูปแบบสื่อดิจิทัล เพื่อใช้เยาวชนคนรุ่นใหม่สามารถเข้าถึงได้สะดวกมากขึ้น

หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (e-Book) เป็นสิ่งพิมพ์ที่อยู่ในรูปของดิจิทัล มีลักษณะเป็นเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ ในรูปแบบไฟล์ดิจิทัลประเภทต่าง ๆ เช่น PDF, PUB3, HTML5 เป็นต้น สามารถอ่านได้จากหน้าจอบริษัทคอมพิวเตอร์ หรืออุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์อื่น ๆ ที่รองรับไฟล์ประเภทนั้น ๆ โดยข้อมูลอยู่ในรูปของตัวอักษร ภาพ แอนิเมชัน คำพูด เสียงดนตรี เป็นต้น (สุทิน โรจน์ประเสริฐ, 2552 ; สุจารัตน์ ชำนาญเหนือ, 2555) ประหยัดพื้นที่ในการเก็บ มีระบบนำทาง (Navigation) และไฮเปอร์ลิงก์ (Hyperlinks) ทำให้ผู้ใช้สามารถไปสืบค้นข้อมูลเพิ่มเติมบนเว็บไซต์ต่าง ๆ ได้ทันที และกระบวนการจัดพิมพ์ทำได้เร็วกว่าการพิมพ์หนังสือทั่วไป (พัชชา อินทร์ศรี, 2555) ประเภทหนังสือที่มักได้รับความนิยมในการใช้ถ่ายทอดศิลปะและวัฒนธรรม ได้แก่ หนังสือภาพ หนังสือนิทาน หนังสือนิยาย เป็นต้น วิธีการถ่ายทอดเนื้อหาที่ปรากฏอยู่บนหนังสือมักใช้วิธีการเล่าเรื่อง (Narrative) ในรูปแบบต่าง ๆ โดยการเล่าเรื่องบนสื่ออิเล็กทรอนิกส์มักนิยมเล่าด้วยภาพ (Visual Storytelling) ร่วมกับสื่อมัลติมีเดียอื่น ๆ เพื่อส่งเสริมสุนทรียภาพที่เป็นการรับรู้ความรู้สึก (Visual Perception) ซึ่งประกอบด้วย 1) ความงาม (Beauty) เป็นสิ่งที่ชื่นชมและทำให้เกิดความเพลิดเพลิน 2) ความแปลกหูแปลกตา (Picturesqueness) เป็นสิ่งที่โดดเด่นไม่เหมือนใคร และ 3) ความน่าทึ่ง (Sublimity) เป็นสิ่งที่สง่างามเผยทำให้ผู้สร้างและผู้ชมเกิดความสุขและเพลิดเพลินอีกทั้งยังช่วยสื่อความหมายจากผู้สร้างสรรค์ไปสู่ผู้ชมให้รับรู้แนวคิด ความหมายและจินตนาการ (อรพยา สารมาศ และคณะ, 2563)

การเล่าเรื่องแบ่งเป็น 2 ระดับ ได้แก่ 1) ระดับเนื้อความหรือระดับตัวบท ที่รับรู้ได้ด้วยตาเป็นรูปธรรมตามที่ปรากฏจริง 2) ระดับเนื้อเรื่อง ที่เป็นโครงสร้างความสัมพันธ์ของแนวคิดหรือมโนทัศน์ (Concept) ที่อยู่ในเรื่อง โดยกระบวนการในการเล่าเรื่องประกอบด้วย การเล่าเรื่องในงานประเภทเรื่องสมมุติ (Fiction) และสารัตถคดี (Non-fiction) และเพื่อการศึกษา เรื่องเล่าจะเน้นที่การทำความเข้าใจมากกว่าความซาบซึ้ง การเล่าเรื่องในเพลงไทย พบว่า มีเนื้อหาจากเรื่องเล่า 5 ประเภท คือ นิทานชาดก นิทานพื้นบ้าน นิทานจากวรรณคดีไทย นิทานอีสป และชีวประวัติบุคคล ใช้โครงสร้างของการเล่าเรื่องแบบนิทาน มีบทนำ เนื้อเรื่อง และบทสรุป ใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย แทรกด้วยสำนวนไทย สุภาพ

หรือคำพังเพยที่มีคติสอนใจ (อุบลวรรณ เปรมศรีรัตน์, 2558) โดยการเล่าเรื่องที่ใช้ภาพประกอบเป็นการดูหรือภาพวาดช่วยให้ผู้เรียนหรือผู้รับสารในกลุ่มเยาวชนสนใจอ่าน มีการรับรู้และความเข้าใจที่ดีขึ้นสามารถเรียบเรียงเรื่องที่เห็นออกมาได้ดี เนื่องจากการ์ตูนสามารถถ่ายทอดความคิดจินตนาการออกมาเป็นภาพอย่างง่าย แต่ช่วยให้ผู้รับสารมองเห็นความจริงได้มากที่สุด (ไพศาล กุศลวัฒน์, 2538 ; วาเลนไทน์ เอียงชะอุ่ม, 2556)

การใช้หนังสือภาพอิเล็กทรอนิกส์เข้ามาถ่ายทอดเรื่องราวของการทำเกษตรกรรมในเพลงพื้นบ้านไทยทำให้ผู้อ่านสามารถเห็นภาพได้ชัดเจน เพิ่มความน่าสนใจด้วยภาพและสีสันทันที่สวยงาม ดึงดูดใจให้อ่านต่อ ด้วยรูปแบบที่เป็นอิเล็กทรอนิกส์ทำให้ใช้ต้นทุนในการผลิตน้อยกว่าการจัดพิมพ์เป็นรูปเล่มสามารถเชื่อมโยงข้อมูลบนอินเทอร์เน็ต เป็นอีกหนึ่งแนวทางเชื่อมโยงให้คนในสังคมยุคใหม่ได้เรียนรู้วิถีชีวิตของเกษตรกรในสมัยก่อนโดยถ่ายทอดผ่านการเล่าเรื่องด้วยภาพและตัวอักษรที่ชวนให้ผู้อ่านรู้สึกสนใจ น่าติดตาม และเข้าใจถึงความเป็นมาของข้าวกับวิถีชีวิตคนไทยมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนาหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ด้วยการเล่าเรื่องด้วยภาพเพื่อเผยแพร่วิถีชีวิตของเกษตรกรที่ปรากฏในเพลงพื้นบ้านไทย
2. เพื่อศึกษาความพึงพอใจที่มีต่อหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ด้วยการเล่าเรื่องด้วยภาพเพื่อเผยแพร่วิถีชีวิตของเกษตรกรที่ปรากฏในเพลงพื้นบ้านไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ด้วยเทคนิคการเล่าเรื่องด้วยภาพเพื่อเผยแพร่วิถีชีวิตของเกษตรกรที่ปรากฏในเพลงพื้นบ้านไทย” เป็นการวิจัยในรูปแบบวิจัยและพัฒนา (Research and development)

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร ได้แก่ 1) ประชากรที่ใช้ในการสอบถามความคิดเห็น เพื่อนำข้อมูลมาจัดทำหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ โดยแบ่งออกเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา และผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบสื่อ และ 2) ประชาชนทั่วไปที่เข้าร่วมชมนิทรรศการวิชาการ “เกษตรเจ้าคุณทหารแพร์ ประจำปี 2563”

1.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ 1) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการสอบถามความคิดเห็น เพื่อนำข้อมูลมาจัดทำหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ โดยแบ่งออกเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา จำนวน 3 คน และผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบสื่อ จำนวน 3 คน ซึ่งได้มาจากการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง

(Purposive sampling) และ 2) ประชาชนทั่วไปที่เข้าร่วมชมนิทรรศการวิชาการ “เกษตรเจ้าคุณทหาร แฟร์ ประจำปี 2563” ซึ่งได้มาโดยการสุ่มแบบบังเอิญ (Accidental sampling) จำนวน 50 คน

2. เครื่องมือที่ใช้

2.1 เครื่องมือที่ใช้ดำเนินการวิจัย ได้แก่ หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ด้วยเทคนิคการเล่าเรื่องด้วยภาพเพื่อเผยแพร่วิถีชีวิตของเกษตรกรที่ปรากฏในเพลงพื้นบ้านไทย มีขั้นตอนการพัฒนาตาม ADDIE Model ดังนี้

ขั้นการวิเคราะห์

1) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ โดยศึกษาและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับวิถีชีวิตเกษตรกร เพลงพื้นบ้าน เทคนิคการเล่าเรื่องด้วยภาพ และข้อมูลในการพัฒนาหนังสืออิเล็กทรอนิกส์

2) สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา และผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบสื่อ โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง และดำเนินการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล พร้อมบันทึกเสียงสนทนา หลังจากนั้นถอดข้อความเสียง และสรุปเนื้อหา เพื่อนำมาวิเคราะห์แยกประเด็นที่สำคัญ

3) วิเคราะห์และเรียบเรียงเนื้อหา ให้ครอบคลุมประเด็นที่ต้องการสื่อสาร แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตของเกษตรกรไทยผ่านเพลงพื้นบ้าน โดยแปลความเนื้อหาของเพลงที่คัดเลือกมา แล้วจึงนำมาจัดหมวดหมู่ ลำดับการเล่าเรื่องสอดแทรกไป ซึ่งจะมีเนื้อหาในเพลงพื้นบ้านที่กล่าวถึงมิติทางเกษตรกรรม มิติทางสังคม และมิติทางความเชื่อและวัฒนธรรม

ขั้นการออกแบบ

1) การออกแบบการดำเนินเรื่อง ออกแบบการเล่าเรื่องวิถีชีวิตเกษตรกรไทย โดยเลือกรูปแบบภาพประกอบที่ทันสมัย สร้างภาพลักษณ์ใหม่ที่น่าสนใจ เพื่อดึงดูดความสนใจจากกลุ่มเป้าหมาย โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่ บทนำ มิติทางเกษตรกรรม มิติทางสังคม และมิติทางความเชื่อและวัฒนธรรม

2) การเขียนบทดำเนินเรื่อง โดยการเขียนแบบร่าง (Sketch) เพื่อเป็นการวางแผนการพัฒนาหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ โดยใช้การวาดมือ เพื่อนำไปพัฒนาชิ้นงานจริงด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ต่อไป มีรายละเอียด ดังนี้

ส่วนที่ 1 บทนำ บอกเล่าข้อมูลเกี่ยวกับการประกอบอาชีพเกษตรกรไทยในอดีตที่มีการสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิต ผ่านเพลงพื้นบ้านที่ใช้ภาษาเรียบง่าย ชับร้องเพื่อความสนุก ได้แก่

- เพลงรีรีข้าวสาร เป็นเพลงที่ใช้ประกอบการละเล่นเด็ก สะท้อนให้เห็นสภาพความเป็นอยู่ของชาวบ้าน เนื้อเพลงกล่าวถึงข้าวสาร ข้าวเปลือก ไบลาน และทะนนาน

ส่วนที่ 2 มิติทางเกษตรกรรม สะท้อนภาพการทำการปลูกข้าว ซึ่งเป็นอาชีพหลักในยุคเกษตรแบบดั้งเดิม ผ่านเพลงพื้นบ้าน ได้แก่

- เพลงเกี่ยวข้าว บอกเล่าเรื่องราวขณะลงแขกเกี่ยวข้าว เพื่อให้ความสนุกสนานลดความเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้าในการทำงาน และเชื่อมความสัมพันธ์ในหมู่เกษตรกร
- เพลงสงฟาง เป็นเพลงที่ใช้ร้องในลานข้าว ประกอบการเก็บฟางขึ้นใหญ่ออกจากลานข้าว
- เพลงสงค่อลำพวน เป็นเพลงที่ใช้ร้องในลานข้าว โดยจะร้องเพลงสงค่อลำพวนประกอบการการเก็บเศษฟาง (ที่ตกเหลือจากฟางขึ้นใหญ่)
- เพลงซักระดาน เป็นเพลงที่ใช้ร้องในลานข้าวเป็นขั้นตอนสุดท้าย (เมื่อเก็บเศษฟางขึ้นเล็กๆ หมดแล้ว จะเหลือแต่เมล็ดข้าวเปลือก) ร้องประกอบการกวาดเมล็ดข้าวเปลือกมากองรวมกันเพื่อไปโรงสีต่อไป

ส่วนที่ 3 มิติทางสังคม สะท้อนวิถีชีวิตที่ถ้อยอาศัย ทำกิจกรรมร่วมกันเป็นหมู่คณะในเทศกาล หรือประเพณีสำคัญๆ ได้แก่

- เพลงรำภาข้าวสาร เป็นการร้องเพลงพายเรือไปตามลำน้ำเพื่อชักชวนให้แต่ละบ้านนำข้าวสารมาร่วมทำบุญในวันออกพรรษา
- เพลงโนเน เป็นเพลงที่ร้องกันในช่วงงานประเพณีสงกรานต์ ร้องตอบโต้กันเป็นหมู่คณะ หลังจากว่างเว้นจากการทำการเกษตร
- เพลงระบำบ้านไร่ เป็นเพลงที่ร้องในช่วงเย็นของเทศกาลสงกรานต์หลังจากทำงานเสร็จแล้ว โดยจะร้องโต้ตอบกันระหว่างหญิงชาย

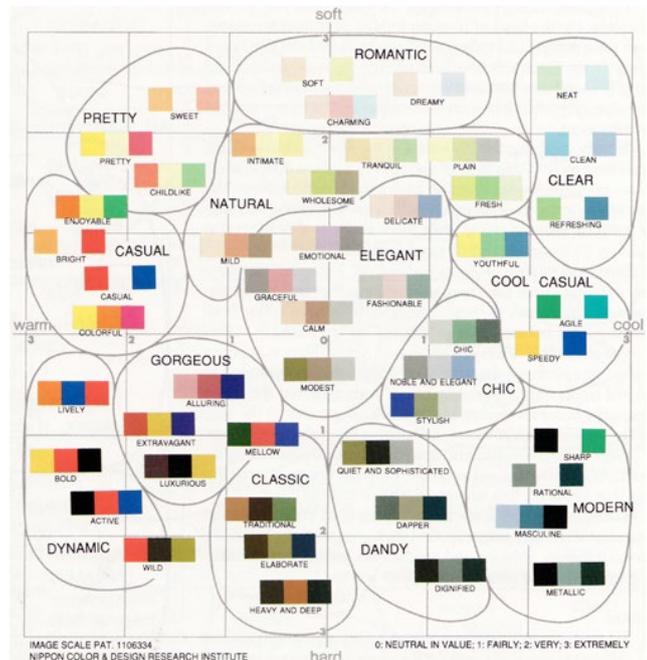
ส่วนที่ 4 มิติทางความเชื่อและวัฒนธรรม สะท้อนความเชื่อของชุมชนในวัฒนธรรมที่เอื้อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ ได้แก่

- เพลงแห่นางแมว เป็นเพลงที่นำมาร้องขอฝนต่อเทวดา ในปีที่ฝนไม่ตกตามฤดูกาล เพราะมีความเชื่อว่าแมวเป็นสัตว์ที่กลัวน้ำ เป็นตัวที่ทำให้เกิดความแห้งแล้งฝน จึงต้องจับแมวมาตระเวนแห่และให้ผู้คนตักน้ำรดแมวจนแมวเปียก เพื่อทำลายความแห้งแล้งให้หมดไป
- เพลงประกอบพิธีทำขวัญข้าว เป็นเพลงที่แสดงให้เห็นถึงความเคารพต่อธรรมชาติ เพราะเชื่อว่า ต้นข้าวมีแม่โพสพปกปักรักษาจึงต้องดูแลให้ดีผลผลิตจะได้ออกงาม

ขั้นการพัฒนา

1) การเลือกใช้โปรแกรมในการสร้าง โดยใช้โปรแกรมกราฟิกดีไซน์และโปรแกรมสำหรับการผลิตหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ ในการใส่ลูกเล่นแอนิเมชันเคลื่อนไหวเพิ่มความน่าสนใจให้กับหนังสือภาพ พร้อมจัดหน้าหนังสือให้สวยงาม

2) การสร้างหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ฯ ตามแบบร่างที่ได้ทำไว้ โดยเพิ่มเติมรายละเอียดต่าง ๆ ให้สมบูรณ์ ใส่เพลงประกอบ เลือกใช้สี แบบอักษร การจัดวาง รวมถึงใส่ลูกเล่นเคลื่อนไหวให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย โดยในการเลือกใช้สีนั้นได้เลือกสีตามหลักการของ Kobayashi (1990) โดยเลือกใช้สีหลักในกลุ่ม Natural และสีรองในกลุ่ม Pretty ในการออกแบบ หลังจากนั้นจึงจัดทำต้นแบบหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ฯ เป็นไฟล์อิเล็กทรอนิกส์พับลิชชิง (EPUB)

ภาพที่ 1 Color Image Scale
ที่มา: Kobayashi (1990)

ภาพที่ 2 ภาพปกหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ เรื่อง “เกษตรเสนาะ”

ภาพที่ 3 ตัวอย่างเนื้อหา ภาพประกอบ และการจัดวางเลย์เอาท์

3. การนำหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ฯ ที่ได้ไปให้ผู้เชี่ยวชาญ 6 คน ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา 3 คน และผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบสื่อ 3 คน ประเมินคุณภาพของหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ฯ โดยใช้แบบประเมินคุณภาพสื่อ

ขั้นการนำไปใช้

นำหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ฯ ที่ปรับปรุงแก้ไขตามการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญ มาตรวจสอบความถูกต้อง โดยการทดสอบ 1:1 กับผู้ที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง ก่อนเก็บข้อมูลในลำดับถัดไป

ขั้นการประเมินผล

1) สร้างเครื่องมือสำหรับการประเมิน เป็นแบบประเมินความพึงพอใจที่มีต่อหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ฯ ที่ผ่านการตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน และทดสอบคุณภาพของเครื่องมือ ก่อนนำไปให้กลุ่มตัวอย่างทั้ง 50 คนตอบแบบประเมิน

2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล จำนวน 3 รายการ ได้แก่

1) แบบประเมินคุณภาพด้านเนื้อหา เป็นแบบประเมินคุณภาพซึ่งเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ตามวิธีของลิเคิร์ต (Likert) มีจำนวนทั้งสิ้น 6 รายการ และข้อเสนอแนะปลายเปิด

2) แบบประเมินคุณภาพสื่อ เป็นแบบประเมินคุณภาพซึ่งเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ตามวิธีของลิเคิร์ต มีจำนวนทั้งสิ้น 12 รายการ และ 1 ข้อเสนอแนะปลายเปิด

3) แบบประเมินความพึงพอใจที่มีต่อหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ฯ เป็นแบบประเมินความพึงพอใจที่มีมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ตามวิธีของลิเคิร์ต มีจำนวนทั้งสิ้น 4 ด้าน

16 รายการ และ 1 ข้อเสนอแนะปลายเปิด ที่ผ่านการตรวจสอบความสอดคล้อง (Item Objective Congruence: IOC) โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน ซึ่งทุกรายการมีค่าความสอดคล้องมากกว่า 0.6 และมีค่าสัมประสิทธิ์ของแอลฟาเท่ากับ 0.98

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูล โดยให้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 50 คน ที่ได้จากการสุ่มแบบบังเอิญ (Accidental sampling) จากประชาชนทั่วไปผู้เข้าร่วมงานเกษตรเจ้าคุณทหารแพร์ ประจำปี 2563 โดยให้รับชมหนังสือภาพอิเล็กทรอนิกส์ผ่านจอคอมพิวเตอร์เป็นรายบุคคลตามความสมัครใจ จากนั้นให้ตอบแบบประเมินความพึงพอใจ แล้วจึงนำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วยการวิเคราะห์ 2 ส่วน ได้แก่ 1) วิเคราะห์ข้อมูลการหาคุณภาพของหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ฯ และ 2) วิเคราะห์ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ฯ โดยใช้สถิติค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

ผลการพัฒนาหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ด้วยเทคนิคการเล่าเรื่องด้วยภาพเพื่อเผยแพร่วิถีชีวิตของเกษตรกรที่ปรากฏในเพลงพื้นบ้านไทย พบว่า คุณภาพด้านเนื้อหาและสื่อในภาพรวมอยู่ในระดับดีมาก

ตารางที่ 1 แสดงผลการประเมินคุณภาพด้านเนื้อหา โดยผู้เชี่ยวชาญ

ประเด็น	M	SD	แปลผล
ด้านเนื้อหา			
ข้อมูลมีความถูกต้อง น่าเชื่อถือ	4.33	0.58	ดี
สื่อสารให้เห็นภาพ เข้าใจง่าย	4.33	0.58	ดี
ลำดับการดำเนินเรื่องได้เหมาะสม	4.00	0.00	ดี
เพลงที่เลือกใช้เหมาะสมกับเนื้อหาแต่ละตอน	4.67	0.58	ดีมาก
การใช้ภาษามีความถูกต้อง เหมาะสม	4.67	0.58	ดีมาก
ความง่ายต่อการนำไปใช้และการเรียนรู้	4.00	0.00	ดี
ภาพรวมด้านเนื้อหา	4.33	0.38	ดี

จากตารางที่ 1 พบว่า ผลการประเมินหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ฯ โดยผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา มีคุณภาพอยู่ในเกณฑ์ดี ($M = 4.33$, $SD = 0.38$) โดยประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ เพลงที่เลือกใช้เหมาะสมกับเนื้อหาแต่ละตอน และ การใช้ภาษามีความถูกต้อง เหมาะสม ($M = 4.67$, $SD = 0.58$)

ตารางที่ 2 แสดงผลการประเมินคุณภาพด้านคุณภาพสื่อ โดยผู้เชี่ยวชาญ

ประเด็น	M	SD	แปลผล
ด้านสื่อ			
บทนำช่วยเร้าความสนใจ	4.00	1.00	ดี
ขนาดตัวอักษรมีความเหมาะสม อ่านง่าย	4.67	0.58	ดีมาก
การจัดวางองค์ประกอบมีความเหมาะสม	4.33	0.58	ดี
ภาพปกมีความดึงดูด น่าสนใจ	4.00	1.00	ดี
ภาพประกอบสวยงามเหมาะสม	4.67	0.58	ดีมาก
ภาพมีความสอดคล้องกับเนื้อหาเพลงพื้นบ้าน	4.33	0.58	ดี
ภาพประกอบสะท้อนวิถีชีวิตเกษตรกรได้ดี	4.00	0.00	ดี
เลือกใช้สีได้อย่างเหมาะสม สบายตา	4.67	0.58	ดีมาก
เทคนิคพิเศษในการนำเสนอมีความน่าสนใจ	3.67	0.58	ดี
การเคลื่อนไหวกราฟิกเข้ากับจังหวะเพลง	4.33	0.58	ดี
ปุ่มนำทางมีความเหมาะสม	4.33	0.58	ดี
เสียงเพลงประกอบและเสียงบรรยาย	4.33	0.58	ดี
ภาพรวมด้านสื่อ	4.28	0.60	ดี
สรุปภาพรวมด้านเนื้อหาและสื่อ	4.30	0.53	ดี

จากตารางที่ 2 พบว่า ผลการประเมินหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ โดยผู้เชี่ยวชาญด้านสื่อมีคุณภาพอยู่ในเกณฑ์ดี ($M = 4.28, SD = 0.60$) โดยประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ขนาดตัวอักษรมีความเหมาะสม อ่านง่าย, ภาพประกอบสวยงามเหมาะสม และ เลือกใช้สีได้อย่างเหมาะสม สบายตา ($M = 4.67, SD = 0.58$) เมื่อวิเคราะห์ภาพรวมทั้งหมดของด้านเนื้อหาและสื่อ พบว่า หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ มีคุณภาพอยู่ในเกณฑ์ดี ($M = 4.30, SD = 0.53$)

ตารางที่ 3 ผลการประเมินความพึงพอใจที่มีต่อหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ โดยกลุ่มตัวอย่าง

ประเด็น	M	SD	แปลผล
ด้านเนื้อหา			
หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ สื่อสารให้เห็นภาพ เข้าใจง่าย	4.26	0.44	ดี
ความน่าสนใจของลำดับการดำเนินเรื่อง	3.82	0.44	ดี
เพลงพื้นบ้านที่เลือกใช้เข้ากับเนื้อหาในแต่ละตอน	4.16	0.51	ดี
ความง่ายต่อการนำไปใช้และการเรียนรู้	4.26	0.44	ดี
ความถูกต้องของภาษา	4.56	0.50	ดีมาก

ประเด็น	M	SD	แปลผล
ภาพรวมด้านเนื้อหา	4.17	0.46	ดี
ด้านตัวอักษร			
รูปแบบตัวอักษร	4.34	0.48	ดี
ความชัดเจนของตัวอักษร	4.68	0.47	ดีมาก
สีของตัวอักษร	4.30	0.54	ดี
ภาพรวมด้านตัวอักษร	4.44	0.50	ดี
ด้านภาพและเสียง			
การจัดวางองค์ประกอบของภาพ	4.30	0.54	ดี
ภาพประกอบมีความสวยงาม	4.36	0.60	ดี
ภาพประกอบสะท้อนวิถีชีวิตเกษตรกร	4.32	0.59	ดี
เลือกใช้สีสบายตา	4.54	0.54	ดีมาก
เสียงเพลงประกอบและเสียงบรรยาย	4.52	0.50	ดีมาก
ภาพรวมด้านภาพและเสียง	4.41	0.56	ดี
ด้านการนำเสนอ			
เทคนิคการนำเสนอมีความน่าสนใจ	4.00	0.00	ดี
การเคลื่อนไหวกราฟิกเข้ากับจังหวะเพลง	4.12	0.39	ดี
ปุ่มนำทางและการเชื่อมโยง	4.06	0.59	ดี
ภาพรวมด้านการนำเสนอ	4.06	0.32	ดี
สรุปภาพรวม	4.26	0.55	มาก

จากตารางที่ 3 พบว่า ผลการประเมินความพึงพอใจที่มีต่อหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ สำหรับบุคคลทั่วไป จำนวน 50 คน มีความพึงพอใจต่อด้านเนื้อหาอยู่ในระดับดี ($M = 4.17$, $SD = 0.46$) ด้านตัวอักษรอยู่ในระดับดี ($M = 4.44$, $SD = 0.50$) ด้านภาพและเสียงอยู่ในระดับดี ($M = 4.41$, $SD = 0.56$) และด้านการนำเสนออยู่ในระดับดี ($M = 4.06$, $SD = 0.32$) เมื่อวิเคราะห์ภาพรวมในทุกด้านพบว่ามีความพึงพอใจที่อยู่ในระดับดีเช่นเดียวกัน ($M = 4.26$, $SD = 0.55$)

อภิปรายผล

1. การพัฒนาหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ฯ มีคุณภาพอยู่ในระดับดี แสดงให้เห็นว่าเป็นสื่อที่สามารถใช้สำหรับเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับการประกอบอาชีพเกษตรกรรมไทยในอดีตที่มีการสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตผ่านเพลงพื้นบ้าน โดยผู้วิจัยได้ออกแบบสื่อตามขั้นตอนของ ADDIE ได้แก่ 1) ขั้นการวิเคราะห์ 2) ขั้นการออกแบบ 3) ขั้นการพัฒนา 4) ขั้นการนำไปใช้ และ 5) ขั้นการประเมินผล ซึ่งทำให้ผลการพัฒนามีขั้นตอนอย่างเป็นระบบและมีผลการประเมินจากกลุ่มตัวอย่างอยู่ในระดับดี สอดคล้องกับ ขจรศักดิ์ ทองรอด (2560) และ ชญานิศ ชิงช่วง (2561) ที่ศึกษาการพัฒนาหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ ด้วยขั้นตอน ADDIE ซึ่งมีผลการวิจัยที่พบว่า หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ที่ได้พัฒนาจากขั้นตอนนี้ จะทำให้ผู้อ่านสามารถเรียนรู้ได้ดี และมีความพึงพอใจในการรับเนื้อหามากยิ่งขึ้น

2. ผลการประเมินความพึงพอใจที่มีต่อหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ฯ จำนวน 50 คน โดยผลรวมระดับความพึงพอใจ อยู่ในระดับมาก ($M = 4.26$, $SD = 0.55$) เนื่องจากหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ฯ นี้ เนื่องจากบทเพลงและภาพประกอบมีความน่าสนใจ ($M = 4.41$, $SD = 0.56$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านที่ได้คะแนนมากที่สุด พบว่า ผู้อ่านมีความพึงพอใจในการเลือกใช้สีมากที่สุด ($M = 4.54$, $SD = 0.54$) เนื่องจากการออกแบบหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ฯ ในครั้งนี้ เลือกใช้หลักการใช้สีตามหลักการของ Kobayashi (1990) โดยเลือกใช้สีหลักในกลุ่ม Natural และสีรองในกลุ่ม Pretty ในการออกแบบ ซึ่งสอดคล้องกับ วัชราร เพ็ญศศิธร (2564) ที่ระบุว่า รายการสีที่มีจำนวนมากไม่เหมาะสมกับการนำมาใช้ในการออกแบบ ควรคัดเลือกให้เหลือเฉพาะสีที่มีประสิทธิภาพ สะท้อนบุคลิกภาพการออกแบบกราฟิกของงานชิ้นนั้น นอกจากนี้ผู้อ่านมีความพึงพอใจต่อเสียงเพลงประกอบและเสียงบรรยายอยู่ในระดับมากที่สุด ($M = 4.52$, $SD = 0.50$) เพราะได้เลือกใช้เพลงพื้นบ้านที่ปรับปรุงใหม่โดยบรรเลงประกอบเครื่องดนตรีที่เข้ากับยุคสมัยร่วมกับเสียงบรรยายของผู้หญิงในลักษณะที่นุ่มนวล เปรียบเหมือนการเล่นิทานให้ลูกหลานฟัง ซึ่งสอดคล้องกับ จิตรลดา คำนวนสิน (2556) ที่พัฒนาหนังสือวรรณคดีไทยในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ได้ อภิปรายผลการวิจัยไว้ว่า หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ที่มีเสียงประกอบ จะช่วยให้เรียนรู้อย่างมีชีวิตชีวา ไม่น่าเบื่อ ไม่รู้สึกเครียดและกดดัน

จากผลการวิจัยและการอภิปรายผลจึงพอสรุปได้ว่า หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ฯ ที่พัฒนาด้วยขั้นตอน ADDIE ร่วมกับเทคนิคการเล่าเรื่องด้วยภาพที่ใช้หลักการใช้สีของ Kobayashi (1990) โดยมีองค์ประกอบของหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ ข้อความ ภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว เสียง ภาพวิดิทัศน์ และการเชื่อมโยงข้อมูลแบบปฏิสัมพันธ์ (ธัญญารัตน์ สุนทร, 2549) มีการเล่าเรื่องที่ปรับปรุงมาจากผลการวิเคราะห์การเล่าเรื่องในเพลงไทยลูกทุ่ง (กุลวรา ชูพงศ์ไพโรจน์, 2539) ประกอบกับเพลงพื้นบ้านไทยที่ใช้ร่วมกับเครื่องดนตรีที่เข้ากับยุคสมัย และมีเนื้อหาและเสียงบรรยายที่นุ่มนวล แบ่งออกเป็น 4 มิติ ในการลำดับเรื่อง ได้แก่ มิติของบทนำ (บอกเล่าข้อมูลเกี่ยวกับการประกอบอาชีพเกษตรกรรมไทยในอดีต) มิติด้านเกษตรกรรม (สะท้อนภาพการทำกรปลูกข้าว ซึ่งเป็นอาชีพหลักในยุคเกษตรแบบดั้งเดิม) มิติด้านสังคม

(สะท้อนวิถีชีวิตที่ถ้อยอาศัย ทำกิจกรรมร่วมกันเป็นหมู่คณะในเทศกาล หรือประเพณีสำคัญ ๆ) และ มิติด้านความเชื่อและวัฒนธรรม (สะท้อนความเชื่อของชุมชนในวัฒนธรรมที่เอื้อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ) ช่วยให้ผู้อ่านได้เห็นภาพของวิถีชีวิตของเกษตรกรไทยในอดีตอย่างชัดเจนมากขึ้น โดยมีการประเมินความพึงพอใจในภาพรวมอยู่ในระดับดี

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1. เพื่อความสมบูรณ์ในการอ่านหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ฉบับนี้ ควรใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ หากต้องการนำไปเผยแพร่ให้รับชมบนอุปกรณ์อื่น ๆ ได้มากยิ่งขึ้น อาจเลือกพิจารณาปรับรูปแบบของไฟล์ให้อยู่ในรูปแบบ HTML5 หรือ Interactive PDF

2. ด้านเทคนิคการนำเสนอภาพประกอบ อาจพิจารณาเลือกใช้ภาพเคลื่อนไหวทั้งองค์ประกอบภาพหลัก และพลวัตรของฉากประกอบ เพื่อเพิ่มความสวยงามและน่าสนใจให้สมจริงมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ในประเด็นของการพัฒนาหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ด้านการนำเสนอเนื้อหา อาจเลือกพิจารณาลำดับเนื้อหาในรูปแบบเรื่องเล่าหรือนิทาน เปรียบเทียบกับการนำเสนอเนื้อหาแยกออกเป็นมิติต่าง ๆ

2. อาจเลือกใช้เทคโนโลยีในการผลิตหนังสืออิเล็กทรอนิกส์รูปแบบใหม่ เช่น สื่อความเป็นจริงเสริม (Augmented Reality: AR) สื่อเสมือนจริง (Virtual Reality: VR) เทคโนโลยีเอไอแบบสร้างสรรค์สร้าง (Generative AI) มานำเสนอเพื่อศึกษาเปรียบเทียบความพึงพอใจในการรับชมสื่อให้เข้ากับยุคสมัย

บรรณานุกรม

- กาญจนา อินทรสุนานนท์. (2536). เพลงพื้นบ้าน. ใน *สารานุกรมศึกษาศาสตร์* (เล่มที่ 12). สำนักพิมพ์พัฒนาศึกษา.
- กุลวรา ชูพงศ์ไพโรจน์. (2539). *การวิเคราะห์การเล่าเรื่องในเพลงไทยลูกทุ่ง* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ขจรศักดิ์ ทองรอด. (2560). กระบวนการพัฒนาหนังสืออิเล็กทรอนิกส์แบบสื่อประสมเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้. *Suranaree Journal of Social Science*, 10(1), 105-118.
- จิตรลดา คำนวนสิน. (2556). *การพัฒนาารูปแบบหนังสือวรรณคดีไทยอิเล็กทรอนิกส์แบบเชื่อมโยงร่วมกับโซเชียลมีเดียตามทฤษฎีการตอบสนองของผู้อ่านเพื่อส่งเสริมความเข้าใจในการอ่านของนักเรียนประถมศึกษา* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชญาณิช ชิงช่วง. (2561). การพัฒนาหนังสืออิเล็กทรอนิกส์เรื่องการออกแบบภาพประกอบ. *วารสารวิชาการศิลปะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*, 8(2), 152-162.

- ธัญญารัตน์ สุนทร. (2549). รายงานการวิจัย เรื่อง การสร้างหนังสืออิเล็กทรอนิกส์บนเครือข่าย อินเทอร์เน็ต เรื่อง ระบบพนักงาน. มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พัชชา อินทร์ศรี. (2555). การพัฒนาหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (e-book) เรื่อง การใช้ห้องสมุดสำหรับ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 [สารนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ.
- ไพศาล กุศลวัฒน์. (2528). การศึกษาเปรียบเทียบผลการเรียนรู้จากหนังสือการ์ตูนแบบภาพถ่ายผสม การ์ตูนกับหนังสือการ์ตูนแบบภาพการ์ตูนธรรมดา [วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต ไม่ได้ ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.
- เลอพงศ์ กัณหา. (2554). เพลงพื้นบ้าน: กรณีศึกษาเพลงรำวงพื้นบ้านดอนคา ตำบลดอนคา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครสวรรค์ [วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.
- วัชรารัตน์ เพ็ญศิริ. (2556). สีสื่อที่สะท้อนบุคลิกภาพการออกแบบกราฟิกเพื่อนำเสนอจุดขายสินค้า สดวกซื้อ. วารสารวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สจล, 33(2), 159-174.
- วาเลนไทน์ เอียงชะอุ่ม. (2556). การศึกษาผลสัมฤทธิ์การเขียนความเรียงร้อยแก้วโดยใช้แบบฝึกประกอบ ภาพการ์ตูน วิชาภาษาไทย ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1. *Veridian E-Journal, Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ*, 6(2), 347-358.
- สุกัญญา ภัทรราชย์. (2536, 30 มีนาคม). เพลงพื้นบ้านที่เกี่ยวข้องกับการผลิต. *การสัมมนาวัฒนธรรม ชาวในสังคมไทย เนื่องในพิธีเปิดหอไทยนิทัศน์*, สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- สุทิน โรจน์ประเสริฐ. (2555). การสร้างหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ เรื่อง เทคนิคการถ่ายภาพโฆษณา: กรณีศึกษามหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต. <http://libdoc.dpu.ac.th/research/144727.pdf>
- สุธารัตน์ ชำนาญเหนาะ. (2555). การสร้างหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (e-book) ประกอบการสอนหลักสูตร ท้องถิ่น เพื่อพัฒนาทักษะการอ่าน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 [วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิตไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- อรทยา สารมาศ, พิชญ์ไพบูลย์ ปุณณรัตน์, และแสงวณิช ขนบพร. (2563). ศิลปะเป็นฐานด้วยการเล่า เรื่องจากภาพเพื่อสร้างสุขภาวะของผู้สูงอายุ. *วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต*, 8(1), 1-15.
- อุบลวรรณ เปรมศรีรัตน์. (2558). การเล่าเรื่องทางนิเทศศาสตร์: ศึกษาจากงานวิจัย. *วารสารนิเทศ ศาสตร์และนวัตกรรม นิด้า*, 2(1), 31-58.
- เอนก นาวิกมูล. (2550). *เพลงนอกศตวรรษ* (พิมพ์ครั้งที่ 4). มติชน.
- Kobayashi, S. (1990). *Color image scale*. Kodansha Ltd